

Różnice indywidualne – osobowość.

Osobowość to „całość funkcjonowania psychicznego człowieka, jest to zespół jego cech charakteru i zachowań” (A. Gałdowa, 1995). Ogólnie można powiedzieć, że osobowość to charakterystyczny, względnie stały sposób reagowania jednostki na środowisko społeczno — przyrodnicze, a także sposób wchodzenia z nim w interakcje.

Większość współczesnych psychologów uważa że osobowość jest zbudowana na podstawie wrodzonego temperamentu dziecka.

Temperament są to te cechy osobowości człowieka, które wynikają z naszej ruchliwości, dynamiki. Temperament ujawnia osobowość człowieka w ekspresji oraz w relacjach codziennych. Ta sfera osobowości człowieka, która wynika z temperamentu, stanowiła i nadal stanowi przedmiot zainteresowania uczonych, gdyż ona w dużym stopniu decyduje o zachowaniu się człowieka. „Ojciec medycyny” – bo za takiego uznano żyjącego około 460 – 377r. p.n.e., Hipokrates na podstawie obserwacji podstawowych substancji w organizmie, wyróżnił cztery typy ludzi:

- sangwiników, u których dominuje krew (sanguis),
- choleryków, u których dominuje żółć (chole),
- flegmatyków z przewagą flegmy (phlegma),
- melancholików z przewagą czarnej żółci (melaschole).

Znana jest również i dość często opisywana w literaturze psychologicznej typologia E. Kretschmera, który na podstawie zależności, jakie występują pomiędzy budową ciała, a typem psychologicznym wyróżnił:

- schizotypików (wątka budowa ciała: typ zamknięty, mało towarzyski),
- cyklotypików (pykniczna budowa ciała: towarzyski, wesoły, żywy),
- ikstotypików (budowa ciała atletyczna: spokojny, mało wrażliwy).

Spotkać możemy również podział ustalony według C. G. Junga wyróżniający:

- ekstrawertyków (towarzyski, obiektywny, praktyczny),
- introwertyków (nietowarzyski, subiektywny stosunek do siebie i otoczenia) (J.Strelau,

2006)

W typologii ustalonej przez Hipokratesa każdy typ charakteryzuje się określoną pobudliwością i powstrzymywaniem reakcji – hamowaniem. Cechami pobudliwości i hamowania są: siła i czas. Siła w tym przypadku jest określona jako silna lub słaba, a czas jako szybki lub wolny.

Oto krótka charakterystyka poszczególnych typów:

a). temperament choleryczny odznacza się: bardzo dużą pobudliwością, szybką reakcją, bardzo wolnym hamowaniem (motywyami pobudzania jest emocja – uczucie),

b). temperament sangwiczny charakteryzuje się dużą pobudliwością, silnym napięciem, zdolnością szybkiego hamowania i dostosowania się do nowej okoliczności,

c). temperament flegmatyczny cechuje się powolną reakcją, silnym napięciem oraz powolnością – słabością hamowania i stanowczością,

d). temperament melancholyczny jest najsłabszy, posiada cechy takie jak: słabą pobudliwość, szybko męczy się, w pracy potrzebuje opieki – pomocy, idealnych warunków, ciągle doznaje niepowodzeń życiowych, nie potrafi podejmować samodzielnie decyzji.

Przez długi okres czasu, badacze spierali się jak opisywać osobowość, z czego ona się składa i jak można by ją mierzyć. W ostatnich latach uzgodnili iż osobowość składa się z 5 wymiarów nazywanych potocznie wielką piątką. (H.Bee, 2004)

W pięcioczynnikowym modelu osobowości wyróżniamy: ekstrawersję, zrównoważenie emocjonalne (Które jest odwrotnością neurotyczności), ugodowość, sumienność oraz intelekt (zwany inaczej kulturą lub otwartością na doświadczenie). (J. Strelau , 2006)

Oto krótka charakterystyka tych pięciu wymiarów:

Neurotyczność - określa poziom lęku, agresywną wrogość, stopień depresji, impulsywność, nadwrażliwość i nieśmiałość. Osoby z jej wysokim poziomem są podatne na irracjonalne pomysły, mniej zdolne do kontrolowania swoich popędów oraz do zmagania się ze stresem. Reagują silnie lękiem, napięciem, wykazują tendencję do zamartwiania się, często doświadczają stanów wrogości i gniewu, łatwo zniechęcają się i są wstydliwi. Natomiast osoby zrównoważone emocjonalnie są stabilne, spokojne, zrelaksowane i zdolne do zmagania się ze stresem, bez doświadczania obaw, napięć i rozdrażnienia.

Ekstrawersja oznacza towarzyskość, serdeczność, asertywność, aktywność, poszukiwanie doznań i emocjonalność pozytywną. Osoby ekstrawertywne są przyjacielskie, rozmowne i skłonne do zabawy i w przeciwieństwie do introwertyków mają tendencję do dominowania w kontaktach społecznych. Introwertykom brak optymizmu , preferują oni samotność i są nieśmiali.

Otwartość na doświadczenia. Ta cecha spotkała się z największą krytyką, głównie ze strony Eysenka (1994) który twierdził, że nie należy do struktury osobowości, tylko jest charakterystyką funkcjonowania procesów poznawczych.

Określa ona wyobraźnię, poczucie estetyki, uczucia, działanie, idee i wartości, oraz ciekawość świata. Osoby mające niskie nasilenie tej cechy są konwencjonalne w zachowaniu i konserwatywne w poglądach. Cenią sobie tradycyjne wartości, mają pragmatyczne zainteresowania i preferują uznane społecznie sposoby działania.

Ugodowość opisuje zaufanie, prostolinijność, altruizm, ustepliwość, skromność, skłonność do rozczulania się . Osoby ugodowe sądzą że inni ludzie mają takie same postawy jak oni, czyli są szczerze, skromne i uczuciowe w stosunku do innych. Osoby mało ugodowe są oschłe i egocentryczne.

Ostatnim czynnikiem opisanym przez Coste i McCrae'a jest sumienność którą cechują kompetencje, skłonność do porządku, obowiązkowość, dążenie do osiągnięć, samodyscyplina i rozważa.

W badaniach nad holenderską młodzieżą van Lieshout i Haselager(1994) odkryli że pięć wymiarów osobowości wymienionych w wielkiej piątce pokrywa się z tymi dotyczącymi młodych holendrów. Najsilniej rysowały się zgodność i niestabilność emocjonalna. Również amerykańskie badania Oliviera John'a(1994) potwierdzają użyteczność modelu pięcioczynnikowego w odniesieniu do dzieci i młodzieży . Z badań tych wynika, iż chłopcy wykazujący skłonności przestępcze mają diametralnie różny profil osobowości od tych nie wykazujących przestępczych skłonności. Ci pierwsi są bardziej ekstrawertywni, ale za to mniej zgodni, sumienni oraz otwarci. (J. Strelau, 2006)

Psychologowie temperamentu, niezależnie czy interpretują go jako synonim czynników osobowości (Eysenck, Gray, 1991) czy jako odrębną od osobowości strukturę (Prior, Crook, Stripp, Power, Joseph 1986), zgadzają się, że ujawnia się on w momencie narodzin dziecka, a może nawet w okresie prenatalnym(Eaton i Saudino, 1992). Badacze zajmujący się temperamentem dziecka (Buss, Plomin, 1975, Kagan, 1994, i in.) twierdzą, że we wczesnym dzieciństwie kiedy jeszcze nie ma doświadczenia i nie wytworzyły się wewnętrzne struktury poznawcze, całą osobowość dziecka wypełnia temperament. To właśnie cechy temperamentu tworzą fundament dla rozwoju osobowości. (Kozielecki, red., 2009)

Na podstawie badań (1968) Walter Mischel, podważył koncepcję cech temperamentu, jako niezmiennych i dziedzicznych. Stwierdził on, że tendencje do określonych zachowań, inaczej

cechy temperamentu, mają podłoże genetyczne, jednak wpływa na nie wiele czynników, takich jak: mechanizmy neurologiczne, neuroprzekaźniki i hormony, a także czynniki środowiskowe i doświadczenie, oparte na uczeniu się. Wynika z tego że cechy temperamentu, wyznaczające różnice indywidualne, nie są ani niezmiennie dla jednostki, ani bezpośrednio dziedziczone. (Koziński, red., 2009)

Reasumując możemy powiedzieć, że osobowość – każdego człowieka stanowi jego indywidualność, неповtarzalność, odrębność ale równocześnie wykazuje wiele podobieństwa. W wyniku poszukiwania tych podobieństw pomiędzy poszczególnymi osobami uczeni dokonali klasyfikacji różnych typologii. Każda z klasyfikacji wynika z odpowiednich kryteriów.

Osobowość człowieka ciągle się zmienia i kształtuje pod wpływem wielu różnorodnych czynników, wśród których środowisko odgrywa znaczącą rolę. Nie należy jednak zapominać o bardzo ważnym znaczeniu zadatków biologicznych i własnej aktywności jednostki. W celu wszechstronnego rozwoju osobowości należy zapewnić odpowiednie warunki oraz wykorzystywać wszystkie środki sprzyjające prawidłowemu rozwojowi osobowości młodego pokolenia. Nowoczesny rozwój cywilizacji nie tylko stawia przed człowiekiem trudniejsze zadania, ale również otwiera przed nim szersze możliwości pełniejszego rozwoju.

Małgorzata Kwiatek